

წელს აკაკი გელოვანის გარდაცვალებიდან 20 წელი სრულდება. მწერალს ბევრი გამოუქვეყნებელი ხელნაწერი დარჩა – გამოკვლევები, თარგმანები, ლექსები, დღიურები, წერილები... მათი მოძიება, აღწერა და პუბლიკაცია საშური საქმეა. ბატონ აკაკის 1983 წლის აპრილში ერთ-ერთ ინტერვიუში უთქვამს: „*მე ისინი გამოცემულ წიგნებს მიჩვენებია, თუნდაც იმიტომ, რომ მათ ჯერ კიდევ შრომა და ბრძოლა სჭირდებათ. უამისოდ ხავსი ედება თვით ოქროს. იქნებ ბევრ რამეს დასრულება არც უწერია... სამოცი წელი ცოტა როდია. რას იზამ, ყოველი წიგნი, ყოველი ადამიანი, თვით საუკუნეც ზომ ფრაგმენტია რაღაცა დიადისა და მარადიულისა!*“

„ქართული აღმანაზი“ გთავაზობთ გასული საუკუნის 80-იანი წლებით დათარიღებულ ჩანაწერებს, რომლებიც ელისო და ნანა გელოვანებმა გადმოგვცეს. მწერლის თქმით, მას ასამდე რვეული შეუვსია ასეთი ჩანაწერებითა და დღიურებით, რომლებიც დაყურსულია სამშობლოს ბედზე, ყოფიერების საზრისსა და შემოქმედის მღელვარე ცხოვრებაზე დარდიანი ფიქრით, თანაგანცდით და ადამიანის სიყვარულით.

აკაკი გელოვანი

დაფანტული სტრიქონები

წაიკითხეთ თუნდაც ჩემი „დაფანტული სტრიქონები“, – თითქმის ასი რვეული,¹ – და ნახავთ, რომ მეც განვიცდიდი და სერიოზულად ვფიქრობდი იმავე საგნებზე, რომლებზეც გოეთე ესაუბრებოდა ეკერმანს და ყველას, ვისაც მასთან საუბრის ღირსად თვლიდა.

* * *

- თქვენი მთავარი მოწოდება? – ლიტერატურა.
- მთავარი სტიქია? – პოეზია.
- ყველაზე დიდი ოცნება? – საქართველოს თავისუფლება და დიდება.
- თქვენი სიამაყე? – ...უნდა დამიჯეროთ, რასაც ვიტყვი – ესაა პატიოსნება ღმერთის, ერისა და საკუთარი თავის წინაშე.
- ყველაზე დიდი ბედნიერება? – შრომა მეხალისება.
- ვინ გპუღო? – კრიტიკანები.
- ვინ გიყვართ? – ჩემი ერი.
- ვინ გაიმარჯვებს? – საქართველო!

* * *

ჩემი წესია „შრომა ერთი ამოსუნთქვით“. ასე დავწერე სტატიები, ლექსები, ეპიგრამები, წიგნები, თვით „მითოლოგიური ლექსიკონი“² – ერთი ამოსუნთქვით მოვუღე ბოლო, თუმცა ეს ამოსუნთქვა სულ მცირე ერთი წელიწადი გრძელდებოდა (30-წლიანი მზადების შემდეგ).

ასევე [ერთი] ამოსუნთქვით ვცადე ჩემი კორესპონდენციების მოწესრიგება, მაგრამ ვერ შევძელი. საჭირო კია 54 წლის კაცმა ეს მიმოწერის ამბები მოაწესრიგოს. უბრალო წერილებსაც ვინახავ, მაგრამ მნიშვნელოვანს – განსაკუთრებით. ახლა რამდენიმე საქალაღდე ამოვიღე, უფრო გერმანელთა წერილები. ვბეჭდავ 3-3 ცალად, მაგრამ ეს გრძელდება დღეობით. ბევრი წერილია, ბევრი ძვირფასი წერილი ძვირფასი ადამიანებისა, რომლებიც აღარ განმეორდებიან: გუსტავ

¹ ჩვენს ხელთ იყო მხოლოდ ორი რვეული. ასე რომ, სხვა რვეულები და უბის წიგნაკები მოსაპოვებელია და დასამუშავებელიც ხდება (რედ.).

² ეს წიგნი შევიდა გამოცემლობა „პალიტრა L“-ის მიერ 2016 წელს გამოცემულ სამცხელი წიგნების უნივერსალურ ანთელში. პირველი გამოცემა კი 1983 წელს გამოვიდა. იხ. აკაკი გელოვანი. მითოლოგიური ლექსიკონი / რედ. პროფ. ლევან სანიკიძე. - თბ., საბჭოთა საქართველო, 1983, 719 გვ.

კირკი³, როზემარია შუდერი⁴, ჰალდორ ლაქსნესი⁵, ლეა ფლური⁶, მაქს ციმერინგი⁷, ჰუგო ჰუპერტი⁸, ნიკოლოზ ჯანელიძე⁹, და ვინ მოთვლის! მე მინდა ეს წერილები მტკიცედ ინახებოდეს და თავის დროზე გამოქვეყნდეს, რადგან ესეც ქართული ეროვნული საქმე იყო და არა პირადად ჩემი.

* * *

დელაკრუა გაუბოლდა ადამიანებს, ხმაურს, ზეიმს, საზოგადოებას. მთელი სიცოცხლე უყვარდა მარტობა, ლექსი, წერა, შრომა, მხოლოდ შრომა. ამ ერთ რამეში ვემსგავსები...

* * *

ძნელია მოღვაწეობა, მით უფრო საქართველოში, სადაც დაფრინავს შურისა და სიავის არქანგელოსი.

* * *

შურის გესლისგან კაცის ხსნა მხოლოდ გარდაცვალებას შეუძლიაო, ამბობენ. მე რწმენამ მიხსნა!

* * *

მე მიყვარს ჩემი მეგობრები – ჩემი უტყვი და მარად მეტყველი წიგნები! იქ ყველაფერი წერია... მიმდინამ მათთან განშორება ღამის პირველ საათზეც კი, როცა ყველას სძინავს, როცა საჭიროა დასვენება, რომ ხვალაც პასუხი გასცე მტერს და მოყვარეს... ნუ გამამტყუნებთ ამისთვის. მუდამ ხომ არ მექნება შემთხვევა, ვიყო მათთან, ვიყო ჩემს ერთან. ახლა მაქვს ასეთი ბედნიერება და როგორ შეველიო მას, როგორ დავწვე და დავიძინო! ძილი ხომ დროებითი სიკვდილია! ძილში სულ სხვა რამეებს ვხედავ. გუშინაც თითქოს მკლავდნენ, ბედზე გადავრჩი. თუმცა ცხოვრებაშიც ასე ხდება... ერისკაცებს კლავენ, ერის ორგულთ უკმევენ... თვით ბიბლია ვერ გვაძლევს გასაღებს ყველა კითხვისთვის და მე როგორ დავიძინო?

85 წლის შეწირული ქართველი დადის ჩემთან, ერის ბედზე დარდობს უშვილო და უძირო ნ. ც. (ერთადერთი ვაჟი ომში დაეღუპა). ვინ ანუგეშა? მას ღევენან. ვინ? ისევ ქართველები. ეს ისეთი ერია, საკუთარ შვილთა ყადრი არ იცის...

ეს შავი ბუზი საიდან გაჩნდა? კარ-ფანჯარა დახურულია! წერას არ მაცლის. ღამის პირველი საათია. ის შენს სახლშია, შენს წიგნებში და ვერ მოიხელოებ, ვერ მოკლავ. შენს სიკვდილს ელის, რომ გვამს დააჯდეს... საქართველოვ, გონს მოდი! მე არ მეძინება, შენ რად გძინავს?

* * *

მე მიყვარს ჩემი თბილისური ბინა. მიყვარს ფანატიკურად, როგორც დედა, მამისეული სახლი... მშვენიერია თუ გადატვირთული, მიყვარს, ვტრიალებ და არ მომწყინდება აქ ყოფნა... იცით რატომ? აქ არიან ჩემი შვილი, ჩემი წიგნები, საქართველო, სიტბო და შრომის კერა. როდის

³ გუსტავ კირკი (Gustav Kirk, დაბ. 1933წ.) – გერმანელი მეცნიერი, ბუნებისმეტყველი, მუხუმწოვარ ცხოველთა დაცვის ევროპის საზოგადოების პრეზიდენტი. მას ეკუთვნის სიტყვები: „პატარა არ ეთქმის ერს, რომელმაც შვა რუსთაველის რანგის პოეტი. ქართველი ხალხი დიდი ერია, ხოლო რუსთაველი – ყველა დროისა და ხალხის უდიდესი პოეტი“.

⁴ როზემარია შუდერი (Rosemarie Schuder) – გერმანელი მწერალი ქალი, ჰაინრიხ მანის, ლიონ ფობსტანგერისა და გოეთეს პრემიების ლაურეატი. დაიბადა 1924 წელს იენაში. ა. გელოვანმა თარგმნა მისი ერთ-ერთი რომანი. იხ.: რ. შუდერი. მიჯაჭვული ტიტანი / გერმ. თარგმნა და შესავალი წერილი დაურთო ა. გელოვანმა. - თბ.: საბჭ. საქართველო, 1967. - 627გვ. 1972 წ. სტუმრად იმყოფებოდა საქართველოში. ამასთან დაკავშირებით რ. შუდერი წერდა: „1967 წლის ოქტომბერში განსაკუთრებით ძვირფასი, საოცარი წერილი მივიღე, ჩემთვის უცნობი ქართველი თანამოკალმისგან... თქვენი «მიჯაჭვული ტიტანი» ქართულ მიწაზე დააბიჯებსო, მწერდა. მაშინ გადავწყვიტე მენახა მშვენიერი ზღაპრული ქვეყანა... ქართული იყო პირველი ენა, რომელზედაც ჩემი ორტომეული ითარგმნა... ასე მოვხვდი საქართველოში, რუსთაველის ქვეყანაში, გავიცანი ძვირფასი ადამიანები... დიდება მიქელანჯელოს, რომელმაც ჩვენ ასე დაგვამეგობრა!“ იხ. „სხვათა სიტყვით“ – <http://www.nukri.org/index.php?name=CmodsDownload&file=index&req=getit&id=7> (რედ.).

⁵ ჰალდორ კილიან ლაქსნესი (ისლ. Halldór Kiljan Laxness, 1902-1998) – ისლანდიელი მწერალი. 1955 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატი ლიტერატურაში („ნათელი ეპიკური ძალისათვის, რომელმაც ააღორძინა ისლანდიის დიდი თხრობითი ხელოვნება“).

⁶ ლეა ფლური (L. Flury, დაბ. 1916) – შვეიცარიელი ქართველოლოგი. როგორც პოლიგრაფმა, კიტა ჩხენკელთან ერთად გამოსცა „ქართული ენის შესავალი“ ორ ტომად (1955) და „ქართულ-გერმანული ლექსიკონი“ სამ ტომად (26 ნაკვეთი, 1960). ლეა ფლური განაგებს კიტა ჩხენკელის მიერ ციურიხში დაარსებულ გამომცემლობა „ამირანს“, მოთავაობს ქართველოლოგიური ლიტერატურის ბეჭდვისა და პოპულარიზაციის საქმეს. იხ.: https://ka.wikipedia.org/lea_fluri.

⁷ მაქს ციმერინგი – გერმანელი მწერალი (1909-1973 წწ.). ქართულ ენაზე იხ. მაქს ციმერინგი. ჩემის ნაკვალავზე / [რედაქტორი: ლ. ცაგარეიშვილი]. - თბ., „ნაკადული“, 1961. - 99 გვ. და სხვ.

⁸ ჰუგო ჰუპერტი (Hugo Huppert; 1902-1982) – ავსტრიელი პოეტი, მთარგმნელი. მის შემოქმედებაში საქართველოს ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი უჭირავს. თარგმნა „ვეფხისტყაოსანი“. 1966 წელს მონაწილეობდა რუსთაველის საიუბილეო ზეიმში, გამოვიდა სიტყვით, მისი ინტერვიუ დაიბეჭდა გაზეთ „კომუნისტში“ (1966, 2 ოქტ.). ჰუპერტის სამწიგნობო მეზობლების მესამე წიგნში „ქიმი ორეულს“ (1979) შევიდა მოგონებები საქართველოზე. იხ.: გელოვანი ა., ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 11, გვ. 696, თბ., 1987 წ. (რედ.).

⁹ ნიკოლოზ ჯანელიძე (1921-1993) – დაიბადა სამტრედიის რაიონში, სწავლობდა რომში, მიქაელ თარხნიშვილთან. მოღვაწეობდა ჰამბურგისა და კილის უნივერსიტეტებში. 1974 წ. გამოსცა „ქართული ზღაპრები“ გერმანულ ენაზე (ლ. პევე-გეგელაშვილთან ერთად). ქართული ენის შესწავლულ უცხოელ სტუდენტთათვის შეადგინა „გერმანულ-ქართული სასაბურო“. იხ.: <http://www.nplg.gov.ge/emigrants/ka/00000123/>.

დაირღვევა ეს ჰარმონია?

მხოლოდ ერთი ღარღია: აქ არაა დედა.

* * *

მეგობრები დიდი ხანია ამჩნევენ, რომ კაბინეტში მრავალი საათი მაქვს: წიგნების თავზე – დიდი, ზარიანი; მარცხნივ კედელზე – მშვენიერი ელექტრონული, წინ – ბროლის კორპუსიანი, დიდი, იქვე – ჯიბისა, მაღლა – მალვიძარა, მაჯაზე – იაპონური, ძვირფასი... ეს ფუფუნება კი არა, ჩემი შრომის ნაწილია, მიყვარს საათი. მე დროში გავაკეთე ყველაფერი, რაც გავაკეთე. საათი მიზომავდა ამ დროს და მომაგონებდა, რომ ტყუილად არ დამეკარგა ის, რაც აღარასოდეს დაბრუნდება.

* * *

სპორტიდან სამი რამ მსიბლავს: ფეხბურთი, ჭადრაკი და ჭიდაობა. სხვა – იმიტაციებია.

მსოფლიოს მე-13 ჩემპიონატი ფეხბურთში წარმატატი სანახაობა იყო, თუმცა ოლიმპიურს ვერ შეედრებოდა. 1986 წლის ივნისი ზეიმი იყო: რაღაც გაინტერესებს, რაღაცას ელოდები, გზიბლავს, თუმცა უძილო დამეძინა. დასასრული იყო მაინც მძაღლე, საწყენი: სამხრეთ ამერიკამ დაამარცხა ევროპა. ფინალში ორმა გიგანტმა – არგენტინამ და დასავლეთ გერმანიამ – თავგანწირვით იასპარეზა. გერმანია დამარცხდა – 2:3. ძალზე მეწყინა, მით უმეტეს, რომ არგენტინამ იტრაბახა, ჩვენ გავიმარჯვებთო, ინგლისმა დაგვჩაგრაო! როცა პირიქით, თვითონ სცადეს ინგლისის დაჩაგვრა: ერთი კლდოვანი კუნძული (ფოლკლენდის კუნძულები 2 000 მცხოვრებით) შერჩა ბრიტანეთს, თავისი აღმოჩენილი და საუკუნეობით მისი საკუთრება – წართმევა მოუნდომა, ჩემთან უფრო ახლოაო! ვერ მიაღწევს და ახლა ევროპის დაპყრობა მოინდომა! ჩემი ევროპა ჩემთვის ყველაფერზე ძვირფასია! ვხარობ მისი კულტურით, ხელოვნებით, მწერლობით. < ... >

1990 წლის ჩემპიონატს მოვესწრები?

* * *

მეც გავაკეთე ყველაფერი, რასაც აკეთებდნენ [სხვები]... მაგრამ ვერ მოვხვდი იმ დროსა და ადგილზე, სადაც ეს ჩანს. დამაკლდა რაღაც მიგნება, ალღო, მოხერხება, ბედის ღიმილი... ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს, მეგობარო, შენ ეს დეტალი არ იცი!

* * *

არ მქონია ცხოვრებაში შესვენება, შევბუღება, უქმე დღეები. მაშინ მიჭირს, როცა საქმე შემომეღვევა, თუმცა ეს იშვიათად ხდება.

ჩემშია უთვალავი განცდა, შემთხვევა, შთაბეჭდილება... და უამრავი საშუალება მათი გამოხატვისა: ლექსი, პროზა, დაფანტული სტრიქონები, მოთხრობა, ზღაპარი, ეპიგრამა, სტატია... ესაა მრავალფეროვნება, შინაგანი ხმა და გარემოებანი.

თანამედროვე მოღვაწეებს, ამინდის შემქმნელთ, რომელთაც თითო-თითო ჟანრი აუღიათ და ბილიკიდან გადახვევას ერიდებიან, – ყველაფერს ედებო, ბრალს მდებენ. ცდებიან. გაიხსენონ, რა ხდებოდა წარსულში, რა მრავალმხრივნი იყვნენ ხელოვანნი, მწერალნი, მეცნიერნი...

მე ვწერ იმას, რაც იწერება. < ... > საქმე მაქვს, მხოლოდ დროსთან და ადამიანებთან, რომლებიც საბედნიეროდ, რაც დრო გადის, მით მეტი გულმოდგინებით ეძებენ ჩემს წიგნებს, რა ხასიათისაა უნდა იყოს ისინი.

* * *

ყველას რაიმე უხარია: მეფეს – ტახტი, მომხვეჭელს – განძი, მთამსვლელს – მწვერვალზე ასვლა. ჩემს დამაშვრალ დედ-მამას უხაროდა შვილები, მოსავალი, საქონლის მატება, დღეობები... სულ სხვაა ჩემი სიხარული: წერა, წიგნის გამოსვლა, რადიოსა და ტელევიზიაში ათასების გასაგონად საქმიანი სიტყვის თქმა, მკრეხელთა და ბოროტთა ძლევა. სულ სხვაა ეს...

* * *

მე არ ვიცი დასვენება, აგარაკი, პროცედურები. ტირანულ რეჟიმს, რასაც თავს ვუყენებ, შველის და ზომიერებას უნარჩუნებს რწმენა, ხალისი, შეუპოვრობა, რითაც ჩემს წილ ჭაპანს ვეწევი

* * *

მეგობრები მაფრთხილებენ: ამდენ აუნაზღაურებელ ენერგიას სიმშვიდე, დასვენება, რჩეული კვება, ექიმის რჩევა უნდაო... ერთბაშად დაეცემი და გვიან იქნებაო.

ვინ უსმენს მეგობრების რჩევას! მე გაძლების თეორიის მომხრე ვარ.

* * *

მე ის მაცხებს, რომ სტუდენტობის დროს გული მაწუხებდა. თვალეები მტკიოდა ხოლმე ბევრი კითხვით 20-25 წლისას. 55 წელს ვუახლოვდები და ათეული წლები ისე გავიდა, უზენაესის ნებით არც გული მაწუხებს, არც თვალეებს ეტყობათ დაღლა ამ ტიტანურ ჯაფაში, როცა დღეობით, წლობით არ ვიცი მოსვენება... მწამს, ჩემი მოწოდების შეგნებამ და სიმძალემ დათრგუნა მიწიერი ტკივილები. სხვაგვარად არ შეიძლებოდა, მე არ მცალია ლოგინისთვის.

ჭეშმარიტად, გაცხების ღირსია ზოგი თანამედროვის სიბეცე თუ ტენდენცია. კარგი პოეტია N., მაგრამ ასეთი დიდება, თითქოს ილია ან ვაჟა იყოს, მისი ლექსებიდან ვერ გამოდის, სხვას კი არაფერს წერს.

ეროვნულია? განა სხვა არავინაა ეროვნული? მართო ერის ღირსებისათვის ჩემი პოლემიკა პრესაში, მოსკოვში, ბერლინში და სხვ. მეტს შეადგენს, ვიდრე N.-ის მთელი შემოქმედება. < ... > მეორე მაგალითი: ადიდებენ X-ის თარგმნილს, მის ერთადერთ წიგნს, რაც სინამდვილეში საშუალო თარგმანიც ძლივსაა < ... > ადიდებენ, რადგან < ... > მაქებას გზა ეხსნება მისი ძმის ჟურნალში. < ... > ჭეშმარიტად, მაცხებს უსამართლობა ჩემი თანამედროვეებისა, და ამას ვაცხადებ მიუხედავად დიდი რისკისა, რომ საბოლოოდ მტყუანი მე გამოვდგები!

ჩემთვის უცხოა შური და ზაკვა, ორპირთა ზნე. ყოველ ქართველ პოეტს შეშურდა N.-ის წარმატება. მე მისი თხელ გარეკანში ჩასმული წიგნი მუყაოს ყდით დავამაგრე, ცელოფანი გადავაკარი, მაგიდაზე მიდევს. ნახევარზე მეტი მართლაც არაფრის მთქმელი, პროზაული ურითმო და უცნაური ლექსია ამ ერთტომეულში, მაგრამ აქვს სტრიქონები და ლექსები, ღირსი ეროვნული პოეტის კალმისა. მის დიდ წარმატებაში უდავოდ რაღაც ბედი[ს], წრისა და გარემოებათა დიდი წვლილიცაა, მაგრამ ეს ყოველ დროს ასეა. < ... >

თანამედროვე კრიტიკა ბევრ რამეზე დუმს ან იღრინება... < ... >

რა რეგენი უნდა იყო, რომ მართო შენი თავი ჩათვალო მწერლად იმ ქვეყანაში, სადაც მართო შოთა და მართო ვაჟაც არ იკმარეს!

მივყვები ჩემს გზას, ვცდილობ ვემსახურო ერს და ვერაფერი შემაცვლევინებს პოზიციას.

რეკლამა ამ გზას არ ეკარება. რეკლამაზე ბრმა და ხელოვნური არაფერია.

ათეული წლების მანძილზე გამოდიოდა ჩემი წიგნები, თარგმანები, ლექსები, ეპიგრამები, „დაფურფლილი დიდება“, „სვანეთის თეთრი ქული“... < ... > ერთი ერს ჰკითხონ, მაღაზიებში შეიხედონ, ბიბლიოთეკებში ნახონ გაცრეცილებიც და ხელუხლებელნიც.

განა ეს დეტექტივებია! იაფფასიანი სიუჟეტური ფარსი უცხოა ჩემთვის. ვწერ სერიოზულად სერიოზულ საგნებზე, მუდამ ამაღლებული მიზიდავს, და ეს წიგნები იყიდება გამოსვლისთანავე, იკითხება ყველგან. < ... >

მე არ ვარ ხარბი. 50 წელს რაც გადავციდი, არაფერი გამიკვირდება და არაფრისთვის დავემდურები ბედს. სიამოვნებაც ვნახე, უსიამოვნებაც, ბედიც და უბედობაც. თუ რამის შექმნა შემეძლო, ჩემი 50 წიგნი და ამდენივე (თუ მეტი არა) ხელნაწერი, საკმაოა იმისთვის, რომ ერისთვის მიმეცა ჩემი წილი სიკეთე. ასე რომ, მე კმაყოფილი ველი ბედის განაჩენს.

მაგრამ არა თვითკმაყოფილი! არც სურვილი ჩამკვდარა და არც ენერგია მოღუნებულა. ვეცდები კიდევ დიდხანს ვიცოცხლო და კიდევ დავწერო... მგონი, ეს უკვე სიხარბეში არ ჩამეთვლება.

* * *

1973 წელს გამოვიდა ჩემი „ვატიკანი“, რასაც დიდი დატაცება, გატაცება, განხილვები და ქება მოჰყვა. 1979 წლის ბოლოს მოსკოვში გამოვიდა მ. შეინმანის ანალოგიური წიგნი „პიუს IX-დან პავლე VI-მდე“¹⁰. იმავე ხასიათისაა, თითქმის იმავე მოცულობის, გარეკანზეც კი პეტრეს ტაძარი დაუხატავთ, როგორც მე მქონდა „ვატიკანის“ ყდაზე ჩემი დახატული პეტრეს ტაძარი. მაგრამ შეინმანი უფრო მშრალია – სულ ერთიანად პოლიტიკაა. ჩემს წიგნს იუმორი, ლიტერატ. [ურული] სტილი, ლექსები, ზუმრობა და ა. შ. აცოცხლებს. შეინმანი დიდი სპეციალისტია და მაინც ისე არ იკითხებაო, ასე ითქვა განხილვებზე.

მე ჩრდილში ვარ, რადგან ქართველი ვარ.

* * *

მე ვწერ და ვთარგმნი მრავალ წიგნს, რომლის თემა რელიგია, ეკლესია, სარწმუნოებაა... მაგრამ მე რწმენისა და ერის ერთგული ვრჩები თვით ათეისტურ ლექსიკონშიც. ეს არ ესმის ზოგს,

¹⁰ Шейнман М. М. От Пия IX до Павла VI. Москва, изд-во "Наука", 1979.

მაგალითად, პოეტ გ. კ.-ს, ქრისტეს მითებთან რატომ აკავშირებო და ა. შ. (მითის კულტის ზოგი დეტალის გადმოღების გამო). თვითონ სცადოს!

* * *

რაც შეგვეხება მე და პესიმისმს, პესიმისტი არც ვყოფილვარ და არც ვიქნები. მხოლოდ ფაუსტური ტანჯვა და სინამდვილის წინაშე უძღვრების განცდები შემაწუხებენ პესიმისტებზე მეტად. ესაა სულის ბორცვა და არა მელანქოლია.

* * *

მეც ბრძოლის ველიდან მოვდივარ < ... >: მოსკოვში ენციკლოპედიიდან ამოვალეხინე მავნე ფრაზა: „ბაგრატიონები – ბაგრატიდების შტო“ (მე-2 და მე-3 გამოცემებში, 400 000 ცალში, აღარაა)¹¹; ვაიძულე უარეყოთ ვინმე დიკის „თორია“: მედეა სკვითი ქალი იყო < ... > ასევე [რუსიფიკაციული მოსაზრება], თბილისის [Тифлис] ეტიმოლოგია „ტიოპლიდან“ არისო (ვინმე ივანოვი); შევაჩერე ვოინოვას მავნე ანტიქართული წიგნის „ტამარა ი დავიდ“-ის¹² გამოცემა ქართულ ენაზე; ასევე – ვერმიშევის მავნე ანტიქართული წიგნის „ამირსპასალარის“¹³ გამოცემა რუსულად (ჩემი სტატია „მნათობში“, წერილები); მკაცრი დავა გავუმართე პროფ. პოგრებოვას¹⁴, რომელიც „ამტიციებს“, კავკასიის ხალხების წინაპრები სკვითები იყვნენო¹⁵; ორჯერ მივმართე საკავშირო [უნდა იყოს – სკკპ] ცკ-ს ასტაფიევ-რასპუტინის ანტიქართული გამოხდომების შესახებ დიდი გამოძახილით; ორჯერ [მივმართე საკავშირო ცკ-ს] – ინგილოების შევიწროების თაობაზე თათრებისაგან. ამ უკანასკნელის გამო ყურად იღეს ჩემი წერილი. ჩამოვიდა [მოსკოვიდან] [სკკპ] ცკ-ის წარმომადგენელი, შეისწავლა. დაისაჯა პროკურორი, მილიციის უფროსი და ზოგი სხვა თათარი, რომელთაც რეპრესიებს მიმართეს კახის ქართული სკოლის დირექტორის წინააღმდეგ, გაუმჯობესდა ქართველთა უფლებების საქმე (დამირეკეს მოსკოვიდან ცკ-დან)...

ანალოგიური ხასიათის მრავალი პატარა ბრძოლა მომივია, მაგრამ ჩვენი კულტურის ყრუ მესვეურებისგან დუმილის გარდა არაფერი მსმენია, პრემიებსაც თავიანთ საქმოსნებს ურიგებენ და ყველა სიკეთესაც – ვინც ერს ორ სიტყვას არ შეაწევს! ეს მათ სინდისზე იყოს, მე პრემიებისთვის არ ვიბრძვი.

* * *

ჰუჯაბის ტადარს¹⁶ ვუბრუნებთ საქართველოს! – შემიძლია ამით ვიამაყო. ყველასაგან მივიწყებული ტადარი მარნეულთან ნახეს სომხებმა, იწყეს ფხეკა, შეკეთება, მოზიდეს მასალები... მე მივიღე ზომები, მივწერე ცკ-ის პირველ მდივანს, დალოცვილ ჯუმბერ პატიაშვილს, რომელმაც დაურეკა ერევანში ცკ-ის მდივანს, დაავალა მეცნიერებს... მეც გამოვაქვეყნე დიდი ნარკვევი...

¹¹ 1991 წელს გამოცემულ The Oxford Dictionary of Byzantium–შიც იგივე წერია (p. 244): „BAGRATIDS, Armenian feudal family that gave royal dynasties to Armenia, Georgia, and Caucasian Albania. < ... > Secondary branches of the Bagratid house settled in Iberia and Tayk/Tao early in the 9th C.“ ვიკიპედიაში რუსულ ენაზე კი დღესაც ეს ინფორმაცია დევს, როგორც უტყუარი და უაღტერნატივო. იხ.: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Багратионы>.

¹² Александра Воинова. Тамара и Давид. Исторический роман. – ИР, Орджоникидзе, 1989.

¹³ Григорий Вермишев. Амирспасалар. – Исторический роман. – Воениздат, Москва, 1968. ამ წიგნის მეორე გამოცემა (ორტომეული) მოსკოვში მხოლოდ 2006 წელს განახორციელა გამოცემლობა ЮниПресс СК-მა (რედ.).

¹⁴ М. Н. Погребова. Закавказье и его связи с передней Азией в скифское время. – Москва, Наука, гл. редакция восточной литературы, 1984, 247 с.

¹⁵ Ibid. პოგრებოვას „აღმოჩენების“ შესახებ თვინიერ მისი მონოგრაფიისა მოთხრობილია სტატიაში Берзин Э. Киммерийцы и скифы – старые загадки и новые открытия. // Знание-сила, 1985, №10, с.32-35. აი, ორი ციტატაც: „< ... > память о том, что скифы здесь были, сохранялась, судя по древним сообщениям, рассмотренным М. Н. Погребовой под новым углом зрения. Так, в ряде античных источников Колхида прямо называется скифской страной, а колхи отождествляются со скифами.“ „< ... > იმის ხსოვნა, რომ სკვითები აქ იყვნენ, ცოცხლობდა, თუ ვიმსჯელებთ იმ ძველი ცნობებით, რომლებიც მ. ნ. პოგრებოვამ ახალი თვალთახედვით განიხილა. ასე მაგალითად, ზოგიერთ ანტიკურ წყაროში კოლხეთი პირდაპირ იწოდება სკვითურ ქვეყნად, ხოლო კოლხები გაიგივებულია სკვითებთან“; „Мы знаем теперь, что скифы в числе предков многих кавказских народов : грузин, абхазцев, кабардинцев, чеченцев, адыгейцев...“ – „ჩვენ უკვე ვიცით, რომ სკვითები ბევრი კავკასიელი ხალხის – ქართველების, აფხაზების, ყაბარდოელების, ჩეჩნების, ადიღელების... – წინაპარაა შორის არიან“. დ. ბერძენიშვილი წერს: „ძველ უცხოურ წყაროებს ზოგჯერ მართლაც ერევანში ერთმანეთში ქართველთა და სკვითების ტერიტორია, ან ქართველები სკვითების მეზობლად გამოჰყავთ. შესაძლოა ამას ერთგვარად მხარს უბამდა სკვითიების ტომის მოხსენიება ქსენოფონთან, მდ. ჭოროხის დასავლეთით, რომლის სახელწოდებაც მეგრულ-ჭანური “სკვითით”(შვიდი) იხსენება.“ (იხ.: დღეი ბერძენიშვილი. წმინდა ანდრია მოციქულის ნაკვალევი საქართველოში // ქრისტეანობის 20 საუკუნე საქართველოში. – “მეცნიერება”, თბ., 2004 წ. გვ. 73-85). ასე რომ კოლხების გაიგივება სკვითებთან ოდენ პოგრებოვას მიზანმიმართული ფაქტობრივია (რედ.).

¹⁶ ჰუჯაბი – ივერიის ლეონთწმობლის ქართული მონასტერი. მდებარეობს მარნეულის მუნიციპალიტეტში, სოფელ ახქერფის მახლობლად. დეკორატიული მორთულობითა და სტილისტიკური ნიშნებით მიეკუთვნება XII-XIII სს-ის მიჯნისა და XIII ს-ის I ნახევრის ზეორთომობრულ ძეგლთა ჯგუფს (ბეთანია, ქვათახევი, ფიტარეთი, წულრულაშენი, ახტალა და სხვ.). გარედან შემოსილია ოქროსფერი და ლურჯი ფერის ქვით. შიგნით მოხატულია, შემორჩენილია ძველი ასომთავრული წარწერები. ქტიტორული წარწერა ტაძრის კედლიდან XIX ს-ში წაუშლიათ სომხებს. პირველად წარუებში ძველი გვხვდება 1721 წლის ხალხის აღწერის დავთარსა და დასტურდამალში. ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით: „...არს მონასტერი ჰუჯაბისა, გუნბათიანი, კეთილს ადგილს და აწ ცალიერ არს“. 1935 წელს ჰუჯაბის მონასტრიდან დღეები გაურკვეველი მიზეზით განდევნეს, რომლებმაც სოფელ ახქერფში შეაფარეს თავი და იქ დაემკვიდრნენ.

საბოლოოდ საქმე დადებითად წყდება. გამოდის ჩემი ბუკლეტიც, ფოტოები გადავადებინე... გაბლენძილმა კარიერისტებმა ასეთ რამეებზე იზრუნონ, არ ჯობია? ყრუ[ები] არიან.

* * *

სვანეთის დამლუპველი ენგურჰესის მშენებლობა შეწყდა. ამ საქმეში მეც თითქმის თვალსაჩინო როლი მერგო: არაერთხელ მივწერე მოსკოვს, ცკ-ს; აქაც, პრესაშიც [დავწერე], რომ ესაა უხეში და უაზრო ჩარევა ბუნებაში... შეიძლება ვერც განახლდეს. შემდგომი შენება მაინც შეჩერდება.

* * *

ამბობენ, ფულს ყველაფერი შეუძლიაო. ჩემმა ფულმა ბევრი რამ ვერ შესძლო, თუმცა მქონდა: მარტო არგონავტებმა¹⁷ ხუთი ათასამდე მომცეს, ჰაინემ¹⁸ – ორჯერ მეტი... დიდების გზაზე, ყოველ შემთხვევაში, ერთი ნაბიჯითაც ვერ წამწია ფულმა... ფუფუნება კი ეს იყო ჩემი: წიგნები და კონტა ბინა, რასაც მივალწიე, თუმცა ძვირი დამიჯდა, აგურის საუკუნეში ვცხოვრობდი და იმიტომ. < ... >

რთულია, ჩემო ჰორაციო, ცხოვრების ლაბირინთი, თეზვესი მკვდარია... მინოტავრი კი დაბერდა, მაგრამ მაინც ძლიერია.

* * *

საბოლოოდ ჩემს საწერ მაგიდაზე დამკვიდრდა ორი პორტრეტი: ჰაინე და ჩემი განსვენებული ძმა რევაზი. ეს თავისთავად ხდება. ყველას ჰყავს თავისი რჩეულნი მრავალთა შორის. ჩანს, ჩემთვის ყველაზე ძვირფასი ეს ორი სახეა.

* * *

საფლავის მდიდრულ ძეგლთა მომხრე სულაც არა ვარ, მაგრამ უარს არ ვიტყვოდი უბრალო ქვით ამაღლებულ ადგილზე მინიან, დახურულ ნიშში ჩადოთ ჩემი წიგნები, ან თუნდაც მათი ფოტო.

* * *

ჩემი ცხედარი მწერალთა კავშირში არ დაასვენოთ.

მწერალთა კავშირი, მისი ზოგი კარიერისტი მესვეურის მიზეზით, მუდამ დედინაცვალი იყო ჩემთვის და არ მინდა მტრებმა დახედონ ჩემს გაქვავებულ ხელებს, რომელთაც ბრძოლა აღარ შეუძლიათ.

ჰკითხეთ საქართველოს და იქ დამასვენეთ, სადაც ის თავის მიწას მომცემს!

* * *

ბრიულოვის სურათზე „დიანა ღამის ფრთებზე“ დიანა რომის თავზე მიფრინავს მძინარე. ძირს სასაფლაოა. მხატვარმა წერტილი დასვა, აქ დამმარხეთო და იქ დამარხეს.

მე რომ მხატვარი ვიყო, ჩემს მშობლიურ სოფელ ლალხორალს დავხატავდი, წერტილ-ჯვარს დავსვამდი იქ, რასაც „ჯვარს“ ვეძახდით და დედა ღია ცის ქვეშ სეფისკვერებს აცხოვდა, ლოცულობდა, მე კი მწვანე ვაშლებს ვისროდი ჯვრის მოყვანილობის გორაკიდან.

...მაგრამ ჩემი სოფელი ჰესის წყალმა დაფარა¹⁹ – ამიტომ ჩემთვის სულერთია, სადაც დამმარხავთ.

* * *

ჩემი ეპიტაფია: აქ განისვენებს ჩემი წარმავალი ნაწილი, ჩემი სულისკვეთება კი ჩემი ერისთვის მიბოძებია.

* * *

ვიპუშაობ. სიკვდილის შემდეგაც ვიპუშავებ. ხანდახან სამარიდან ამოვალ, მაგიდას მივუჯდები და ვიპუშავებ. დავწერ. ვთარგმნი ჰაინეს, მიცკევიჩს...

არ მომიშალო, ზვიადო²⁰, ეს მაგიდა! შენ უკეთ ვერ დააწყობ საგნებს. დაჯექი და შენც იპუშავე ჩემებურად.

შენ – ეს ხომ მე ვიქნები!

¹⁷ აპოლონიოს როდოსელი. არგონავტიკა. – მთარგმნელი და შესავალი წერილის ავტორი აკაკი გელოვანი / რედ. აკაკი ურუშაძე. – საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, თბ., მეცნიერება, 1975. 245 გვ.

¹⁸ ჰაინრის ჰაინე. რჩეული ლირიკა, გერმანულიდან თარგმნა აკაკი გელოვანმა. - თბ., სახელგამი, 1955. - 246 გვ. - (სერია: გერმანული კლასიკური ლიტერატურა).

¹⁹ სოფელი მაშინ არ დატბორილა, რადგან ჰესის მშენებლობა შეწყდა. თუმცა 2002 წლის აღწერის მონაცემებით სოფელ ლალხორალში არაფერია ცხოვრობს (რედ.).

²⁰ ზვიად უმცროსი შვილი იყო, ერთადერთი ვაჟი. იგი აფხაზეთის ომში იბრძოდა, მძიმედ დაიჭრა და დაბრუნების მერე კარგა ხანს მკურნალობდა. გარდაიცვალა 31 წლის ასაკში, 1996 წლის 19 მაისს, მამის გარდაცვალებამდე ორი თვით ადრე. ეს ჩანაწერი კი დათარიღებულია 1984 წლის 10 მარტით.